

Filosofický časopis

vědecká revue otevřená pluralitě stanovisek

Nabízí vážným zájemcům o filosofii v jejím nejpůvodnějším smyslu
— totiž jako hledání moudrosti, pravdy, dobra, krásy a smyslu
života — hodnotné studie, překlady, informace, recenze a zprávy.

Mezi našimi autory naleznete E. Koháka,
S. Sousedíka, N. Lobkowicze, O. A. Fundu,
J. Pechara, J. Peregrina, P. Koťátka,
E. Bondyho, V. Bělohradského, A. Kosíka,
P. Maternu, M. Sobotku, R. Palouše,
P. Horáka, J. Zumra a další.

Rubrika „Politická a morální filosofie dnes“,
otevřená v roce 1994, nabízí překlady
nejdůležitějších statí z diskuse liberalismu
a komunitarismu (Rawls, Sandel, Larmore,
Taylor...)

Časopis přináší také mnoho užitečného pro práci učitelů středních
škol, zejména gymnaziálního a polytechnického charakteru:
od roku 1993 publikuje v rubrice „Filosofie ve školních lavicích“
texty věnované výuce filosofie a jejích oborů — etice, estetice,
dějinám myšlení, teorii poznání, politologii apod.

Vychází 6x ročně v rozsahu 176 stran, cena 29 Kč.

Celoroční předplatné 145 Kč (tj. jedno číslo zdarma)

Objednávky jednotlivých čísel i celého ročníku přijímá redakce časopisu:

Jilská 1, Praha 1, tel. 26 84 04

International Sociology 1994

Časopis *International Sociology* vydává čtvrtletně ISA od roku 1986 a publikují se v něm stati, které si zaslouží prezentaci v celosvětové sociologické komunitě. Stati by měly splnit jeden nebo více z následujících cílů:

- posunout vpřed disciplínu v základních otázkách teorie a metod,
- stanovit nové směry v empirickém výzkumu,
- identifikovat sociální procesy a vývoje, jež mají mezinárodní význam,
- analyzovat aspekty mezinárodní sociální struktury a změny,
- provést komparativní sociologickou analýzu,
- podporovat mezinárodní a mezikulturní porozumění,
- ukázat významnost sociologie v oblasti politických programů při řešení nejdůležitějších sociálních problémů světa.

V březnovém čísle (1/94) čtenář najde soubor statí věnovaných *sociologii umění*. Raymonde Moulin pojednává o konstrukci uměleckých hodnot, uvažuje o tom, jak se stanovuje cena uměleckého díla a jaká je role tržních principů ve vztahu k umění. Laurent Gallissot píše o kulturní významnosti reklamy a reklamního průmyslu v západoevropském kontextu, Florian Zielinski o vzestupu a pádu vládní protekce umění v případové studii o polském plakátu mezi lety 1945-90. Zajímavá je i stať Józsefa G. Racze a Zoltana Zetenyiho o rockových koncertech v Maďarsku v 80tých letech jako oblasti hudební subkultury mládeže, která měla politicko-formativní funkci v komunistickém systému.

Druhá část březnového čísla je věnovaná výzkumu v oblasti *gender studies*. Gay Young, Lucia Fort a Mona Danner se ve své stati „Přechod od termínu ‚status ženy‘ k termínu ‚rodová nerovnost‘“ pokoušejí o konceptualizaci a stanovení sociálních indikátorů pojmu „rodová nerovnost“, dále uvádějí příklad empirické aplikace obou termínů s komparativním záměrem. Max Haller a Franz Hoellinger zavrhuje hypotézu, že vyšší participace žen na trhu práce znamená egalitářštější přístup k roli pohlaví (gender role) na základě mezinárodního výzkumu z osmi zemí ve svém příspěvku

„Zaměstnanost žen a změna rolí pohlaví: konfliktní vztah mezi participací a postoji v mezinárodní komparaci“. Susanne Grimm ve své stati „Povýšení žen ve vysokoškolských institucích v západní Evropě“ rozlišuje mezi dvěma oblastmi. Do první patří ty země, kde jsou legislativní podmínky pro ženy ve srovnání s muži příznivější – oblasti, kde existuje diskrepance mezi jazykem a náboženstvím (Belgie, Dánsko, Nizozemí a Lucembursko) a germánsko-protestantské země (Velká Británie a Irsko). Druhá kategorie s méně příznivými podmínkami je zastoupena románsko-katolickou kulturní oblastí (Itálie, Francie, Řecko).

V červnovém čísle (2/94) čtenář najde tři velmi zajímavé stati o procesu globalizace. Edward A. Tiryakian ve své přehledné stati „Nové světy a sociologie: přehled“ poukazuje na to, že od roku 1989 je svět svědkem neočekávaných masivních změn a reforem, týkajících se zhroutení bipolárního světa éry studené války, zavedení tržních namísto centrálně plánovaných ekonomik a demokratizace autoritativních režimů. Tiryakian argumentuje, že toto bouřlivé období přechodu, může být charakterizováno jako *nový svět nových světů* (a new world of new worlds), což autor chápe implicitně trojím způsobem:

- a) ve smyslu fenomenologickém – jako novou strukturu vědomí,
- b) z prostorového aspektu – jako nové prostory pro nové aktéry,
- c) z aspektu mezilidských vztahů – jako sociální sítě spojující populace dříve od sebe oddělené.

Tento svět představuje pro autora obrovský soubor výzev pro sociologickou analýzu modernity. Dále stať obsahuje návrh využití historické metody pro pochopení období přechodu z jednoho sociálního řádu do jiného a přináší obecné socio-psychologické charakteristiky současné situace jako např. změny kolektivní identity. Jako metodologický přístup vhodný pro pochopení světové situace Tiryakian navrhuje např. teorii chaosu, Sorokinovou „integralistickou filozofii“ a vyzývá sociology z celého světa k vybudování *společné multidimenzionální sociologie modernity a postmodernity*.

Podobným způsobem vyzývá sociology i Barry Smart ve své stati „Sociologie, globalizace a postmodernita: komentáře k tezi o *sociologii pro jeden svět*“. Jan Nederveen Pieterse navrhuje chápat proces *globalizace jako hybridizaci*, kterou definuje dvojím způsobem. Strukturálně jako nové, kombinované formy kooperace a kulturně jako rozvoj translokálních smíšených (mélange) kultur. Pieterse argumentuje pro „post-mezi/národní sociologii hybridních časů, prostorů a formací“.

Druhá polovina tohoto čísla je věnována sociologii v Nigérii. Obsah druhého čísla doplňuje stať Heiko Schradera o profesionálech, zřizujících soukromé banky (professional moneylenders) a jejich roli při vzniku kapitalismu v Indii a Indonésii a medailon amerického sociologa kanadského původu Normana Bella napsaný Stevenem Vaitkusem.

Záříjové číslo (3/94) je věnováno tématu *globální změny v regionálních strukturách*. V prvním příspěvku se nás Bernhard Peters provokativně ptá „proč je tak těžké změnit svět?“. Svou odpověď poskytuje typologii tzv. „sociálních externalit“, tj. způsobů, jakými zažíváme svět jako něco nezávislého, co se nám vnucuje. Těchto externalit je několik a jsme jimi ovládáni, řízeni, kontrolováni. Tlak na nás vykonávají materiální výsledky našich minulých aktivit, symbolické produkty našich představ, výsledky dřívějších komunikačních aktivit, společenská pravidla a procedury, jiní lidé disponující autoritou nebo mocí jakož i anonymní sociální mechanismy. To vše nám zároveň může také pomáhat.

Malcolm Waters se ve svém příspěvku o stratifikaci zabývá debatou o „smrti tříd“, čímž navazuje na dřívější diskusi o tomto tématu v *International Sociology*. Konstatuje, že třída v marxistickém smyslu byla dominantním uspořádáním pouze v podmínkách kapitalismu 19. století. V průběhu 20. století se převládajícími činiteli společenských pořádků staly stát a organizační systémy monopolního kapitalismu. Současné trendy společenského uspořádání dle autora směřují ke stratifikačním modelům podle životního způsobu a hodnotové orientace.

Problematikou stratifikace z metodologického hlediska se zabývají René Levy a Dominique Joye v článku „Jaká je stratifikace ve

Švýcarsku: třídy, stupňování prestiže, profesionální kategorie?“

Guenther Lueschen a jeho kolegové referují o výsledcích výzkumu v pěti zemích Evropské unie (Německo, Francie, Španělsko, Nizozemí a Belgie) o spokojenosti občanů se systémem zdravotnictví.

Daphne Philips se zabývá jevem fatalismu (v tomto případě přesvědčení o nevyhnutelnosti nepříznivého osudu) u chudých matek ve státě São Paulo v severozápadní Brazílii. Použitím mnohonásobné regresní analýzy dospívá k názoru, že fatalismus v tomto státě je relativně nízký díky extenzivní sociální pomoci a dalším opatřením, která omezují fatalistické postoje.

John Eade ve své stati o „identitě, národu a náboženství“ vychází ze svého výzkumu mezi vzdělanými mladými bangladéšskými muslimy v londýnském East Endu. Dospívá k závěru, že jejich specifická situace vytváří nové skupinové identity, často „hybridní“ – tj. kombinované např. British Bengali Muslim nebo Muslim Bengali Briton.

V prosincovém čísle (4/94) se Oleg Kharkhordin zabývá ekonomickou reformou v Rusku z kulturalistického pohledu. Inspirovaný M. Weberem a K. Polanyim vidí v přechodu od korporativní etiky k nové individualistické etice (tzv. samostatnosti) klíč ke konečnému úspěchu tržních mechanismů v ruské společnosti.

Natan Uriely píše o zkušenosti tzv. dočasných imigrantů (sojourners), kteří chápou svůj pobyt v hostitelské zemi jako přechodný. Z nich potom ty, kteří nemají žádné přesné plány o tom, kdy se budou vracet do rodné země, případně svůj návrat opakovaně odkládají, označuje jako „permanentně dočasně imigranty“ (permanent sojourners). Na základě svého výzkumu mezi takovými permanentně dočasnými imigranty izraelského původu v chicagském regionu ve Spojených státech autor konstatuje, že se vyznačují jedinečnou formou etnicity, kterou nazývá „rétorickou etnicitou“ – zůstávají věrni zemi, ze které odešli, pouze ve svých prohlášeních, života etnických komunit se ve skutečnosti neúčastní.

Mario Fuks se soustřeďuje na soudní procesy, týkající se otázek životního prostředí v Riu de Janeiru v Brazílii. Vidí jakýsi střet

mezi univerzalistickou perspektivou (ochrana zájmů společnosti), která se vztahuje například i na zájmy ochránců životního prostředí, a soukromými zájmy jednotlivých aktérů. Autor si klade otázku, jak takové střety zájmů řešit.

Xinyi Xu pojednává o organizační kontrole komunistické strany v pracovních jednotkách v Číně.

Marinus Spreen a Ronald Zwaagstra se ve svém metodologicky zaměřeném příspěvku

zabývají technikou výběru vzorku „sněhová koule“. Konstatují, že tato technika může poskytovat i kvantitativní poznatky, týkající se struktury sociálních sítí tzv. „skrytých populací“ – tj. narkomanů, lidí bez přístřeší apod.

Závěrečným příspěvkem tohoto čísla časopisu je pojednání o sociologii v Portugalsku.

Dimitris Stefosis a Lenka Bánovcová

Demografie (nejen) pro demografy

Praha, SLON (Sociologické nakladatelství) 1993. 125 s.

Anotovaná publikace patří mezi práce slovníkového typu určené pro širší veřejnost. Obsahuje hesla z oblasti demografie sestavená tak, aby dávala ucelenou představu o tomto vědním oboru. Publikace byla sestavena z hesel, která byla pro demografii vyhrazena v rámci *Velkého sociologického slovníku*. Jsou seřazena tematicky (nikoli abecedně) do třech okruhů, nazvaných *Demografické subdisciplíny, směry a školy, Demografické jevy a procesy a Demografické metody a zdroje dat*. Těmto třem stěžejním oddílům předchází úvodní pasáže, v nichž je pojednáno o předmětu demografie a o vzájemných vazbách demografie a sociologie. Namísto závěru je uveden stručný přehled populačního vývoje světa a přehledná tabulka vybraných demografických ukazatelů podle zemí a oblastí k roku 1992.

Forma i určení *Slovníku* předurčily do značné míry obsah anotované publikace, která na rozdíl od běžných příruček demografie neobsahuje žádné vzorce, ačkoli z formulací užitých pro definice jednotlivých demografických pojmů pro většinu těch jednodušších lze jejich výpočtové vzorce odvodit. Jde spíše o seznámení obsahem termínů používaných demografy, což není od věci vzhledem k tomu, že v demografii se jako *terminus technicus* používá slov odvozených z běžného života (např. sňatek – sňatečnost; rodina; generace). A protože obdobných pojmů používá pochopitelně i sociologie, autorské spojení zástupců obou vědních disciplín se ukázalo být velmi záslužné. Zde je také největší přínos publikace, naznačující, jaké možnosti skýtá využití demo-

grafických poznatků pro sociologii, a naopak, jak lze při interpretaci demografických jevů a procesů s úspěchem využít sociologických přístupů. Veškerá hesla jsou pojata obecně, jen výjimečně je použito v demografii jinak běžných příkladů (v textu není vyjma světového přehledu takřka jediného čísla, jediné tabulky; věkové složení je provázáno obrázkem věkové pyramidy, u níž však není uvedeno, že jde o populaci České republiky).

Výklad metod je omezen na přehled postupů používaných při demografickém výzkumu; pouze naznačuje, že při demografické analýze se dnes používá jemných a technicky náročných postupů, jejichž složitost však daleko přesahuje rámec anotované publikace.

To, že *Demografie (nejen) pro demografy* vznikla v rámci většího celku, se ukázalo být z jedné strany výhodné. Do jednoho celku tak byla shrnuta hesla, na nichž se autorsky podílelo na osmnáct odborníků, demografů, sociologů, antropologů i historiků, jejichž spolupráci by bylo jinak značně obtížné zajistit. Bylo tím zároveň zabráněno jednostrannému pohledu, kterému by se byl jeden autor neubráníl. O to, že přesto vznikl ucelený soubor textů, který je vhodným úvodem do studia demografie, respektive může plnit úlohu informátora o demografii, se nejvíce přičinili Zdeněk Pavlík a Alena Vodáková, která také dílo redigovala. Společně s Květou Kalibovou jsou autory více než tři čtvrtin publikace, zpracovali stěžejní hesla.

Vyčlenění z širšího celku se však na publikaci projeвило i nepříznivě, neboť publikace postrádá podrobnější bibliografii, kterou bude zřejmě obsahovat až celé dílo. Přehled uvedený v závěru je torzem, v němž navíc chybějí některá novější díla nehledě na to, že postrádá